

Box 43, 123 21 Farsta
Storforsplan 44, 7 tr., 123 47 Farsta
kansliet@ungarorelsehindrade.se
08-685 80 80
ungarorelsehindrade.se

Till

Enh. för soc.tj. och funk.pol. (SOF)
Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia till

s.sof@regeringskansliet.se

Från

Förbundsstyrelsen (FS)
fs@ungarorelsehindrade.se

Förbundskansliet
kansliet@ungarorelsehindrade.se

Svar på remiss med diarienummer S2023/00990 avseende

Ett statligt huvudmannaskap för personlig assistans – Ökad likvärdighet, långsiktighet och kvalitet (SOU 2023:9)

till

Enheten för socialtjänst vid Socialdepartementet

Nätverket Unga För Tillgänglighet (Nuft) har av regeringen utsetts till remissinstans avseende utredningen **Ett statligt huvudmannaskap för personlig assistans – Ökad likvärdighet, långsiktighet och kvalitet (SOU 2023:9)** med diarienummer **S2023/00990**.

Förbundet Unga Rörelsehindrade (förbundet/vi) är en av medlemsorganisationerna i Nuft. Dess förbundsstyrelse har givit undertecknade i uppdrag att författa förbundets remissvar.

I remissvaret kommenteras utredningens redogörelser, kommentarer, slutsatser och förslag till regeringen kapitelvis. I de fall ett kapitel inte finns med beror det på att vi har valt att inte kommentera denna del av betänkandet.

Bakom detta remissvar ställer sig Nuft som nätverk med särskilt uttalat stöd från medlemsorganisationerna Riksorganisationen Unga med Synnedläggning (US) och Unga Hörselskadade (UH).

Farsta den 9 juni 2023

Nora Eklöv
Generalsekreterare

Björn Häll Kellerman
Biträdande generalsekreterare

1 Författningsförslag

Förbundet Unga Rörelsehindrade anser att förslaget om att staten och Försäkringskassan ska svara för beslut om och finansiering av personlig assistans enligt 9 § 2 i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är bra och vill tillstyrka förslaget som rör 2 §, 6 § och 8 a § i sin helhet.

Angående 9 b § vill vi påpeka att förbundet anser att det måste vara möjligt att få insatsen personlig assistans beviljad även om man skulle bli i behov av insatsen efter riktåldern för pensionen. Detta bygger på att LSS är en rättighetslag som på sitt är en del av Sveriges förverkligande av de mänskliga rättigheterna och att FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (funktionsrättskonventionen) inte anger en åldergräns för individer att få sina rättigheter tillgodosedda.

I Sverige finns ingen annan stödinsats som, likt assistansen, faktiskt bidrar till fullt självbestämmande.

Förbundet Unga Rörelsehindrade tillstyrker förslagen om ändringar i socialförsäkringsbalken och ser särskilt positivt på den ändring av 51 kap. 9 § där det framkommer att en tillfällig utökning av beviljade timmar kan göras oavsett den försäkrades ålder.

3 Personlig assistans – ett delat ansvar mellan stat och kommun

Förbundet Unga Rörelsehindrade är starkt kritiskt till hur lagstiftare och myndigheter gång på gång har avvikit från intentionerna med LSS under de snart 30 år som lagen har varit gällande, med ett fåtal undantag de senaste åren; de nu grundläggande behoven andning och sondmatning samt det åtminstone minskade föräldraansvaret.

Förbundet instämmer i utredningens läges- och problemanalys kring att ett delat huvudmannaskap kan komma att göra hela systemet mindre tydligt än idag.

Vidare vill vi påpeka att risken för bristande likvärdighet och rättssäkerhet i samband med det delade huvudmannskapet inte enbart existerar för att kommunerna och Försäkringskassan *kan* bedöma individer olika, utan också för att kommuner *faktiskt* bedömer olika idag.

Vi har sett, och själva erfarit, fall där personer som vill flytta från en ort till en annan på grund av exempelvis arbete, utbildning och/eller kärlek inte kan göra det eftersom den kommun man vill flytta till inte beviljar rätt till personlig assistans eller beviljar alldeles för få timmar. Fenomenet kallas för ”kommunarrest”. Den kommunarrest som riskerar att uppstå med det delade huvudmannskapet för personlig assistans bryter tydligt mot FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, i synnerhet mot artikel 19 som handlar om rätt till självbestämmande.

Med förslaget om ett statligt huvudmannskap ser vi att riskerna för olika bedömningar i olika kommuner kommer att minska inom insatsen personlig assistans, vilket är mycket bra. Dock kvarstår risker för bristande likvärdighet och rättssäkerhet inom de LSS-insatser som fortfarande kvarstår under kommunens regi, avseende rätten att flytta till en ny kommun och fri rörlighet inom landet.

Förbundet Unga Rörelsehindrade anser att det är oerhört oroväckande att individers behov bedöms olika i olika kommuner, specifikt inom insatser som ska garantera den berättigade möjlighet att nyttja sina mänskliga rättigheter. Ett sådant beteende från kommunernas sida måste börja få konsekvenser inom samtliga LSS- och SoL-insatser.

Under den förra regeringen, i augusti 2018, lade det ansvariga statsrådet Lena Hallengren fram ett förslag om detta med arbetsnamnet Lex Nora, uppkallat efter förbundets generalsekreterare Nora Eklöv, vars situation i samband med en flytt mellan två kommuner blev vida uppmärksammas. Förbundet Unga Rörelsehindrade skulle välkomna att ett sådant förslag blev ordentligt utrett för samtliga insatser i LSS och i SoL.

4 Ett statligt huvudmannskap är att föredra framför alternativen

Det är inte mycket som behöver tilläggas utöver det som utredningen konstaterar. Dock måste det återigen påpekas att det inte bara är Försäkringskassan och kommunerna som gör olika bedömningar, utan att det idag ofta förekommer skillnader mellan olika kommuner eller, som i exempelvis Stockholms stad, stadsdelar. Ett samlat, statligt huvudmannskap har möjlighet att leda till en mer enhetlig och därmed rättssäker bedömning över hela landet.

Förbundet ser med en viss kluvenhet på möjligheten för regeringen och riksdagen att styra och påverka insatserna inom LSS. Under många år kunde vi se hur regeringens regleringsbrev till Försäkringskassan ledde till katastrofala tolkningar som i sin tur innebar att många föll ur systemet och förlorade eller fick indragen assistans. Detta kunde ofta ses mot bakgrund av den ekonomiska syn som regeringen vid tillfället hade och skedde under såväl den moderata som den socialdemokratiska finansministern.

På senare år har de partier som tidigare helt eller till viss del hade en annan syn på assistansen än assistansanvändarna, brukarrörelsen och övriga riksdagspartier svängt, vilket gör att vi alla nu tycks sträva mer i samma riktning. Förhoppningsvis kommer detta och utredningar som denna att kunna leda till att den personliga assistansen utformas på ett mänskligare sätt och att fler får tillgång till den insats de behöver och i tillräcklig omfattning för att faktiskt kunna leva ”som andra”.

Förbundet delar utredningens analys av att enskilda förhoppningsvis kommer att känna sig mindre låsta till sina hemkommuner om staten får det fulla ansvaret för assistansen. Det är visserligen, som utredningen konstaterar, möjligt att få förhandsbesked från en ny kommun. Dock är osäkerheten inför en flytt ett hinder för den fria rörligheten för assistansberättigade. Det i sig är ett tungt skäl till att ett samlat huvudmannaskap bör införas och förläggas till statlig nivå.

Förbundet accepterar det förslag som utredningen presenterar gällande det statliga huvudmannaskapet men ser inte att det finns några alternativa lösningar. Det bör dock vara regeringens och Försäkringskassans gemensamma ambition att arbeta mot att få ner handläggningstiderna för att inte skapa ekonomiska problem för användare och anordnare av assistans under perioder där det finns ett behov av utökade insatser.

Förbundet tillstyrker förslaget om att kommunerna även fortsättningsvis ska ansvara för att utföra assistans om den enskilde begär det.

Vi och många medlemmar vet att det i vissa stunder inte finns varken vikarier, anhöriga eller vänner att tillgå när en assistent inte kan arbeta. I ett sådant läge måste kommunerna, eller i förekommande fall stadsdelarna, kunna kliva in och bistå den som är i behov av det med assistans eller andra kompenserande insatser.

Förbundet välkomnar det omfattande batteri av frågeställningar som Inspektionen för socialförsäkringen föreslås att utgå från i sitt uppföljningsarbete.

5 En kvalifikation för personlig assistans

5.1 Vid ett statligt huvudmannskap behövs en ny kvalifikation för rätten till assistansersättning

och

5.2 En kvalifikation ska skilja ut de som har stora och varaktiga behov

och

5.3 Vi lämnar ett huvudförslag och ett alternativt förslag till kvalifikation

Förbundet Unga Rörelsehindrade ser generellt kritiskt på den uppdelning med så kallade grundläggande och övriga behov som finns idag. Hela systemet med att dela upp behov i grundläggande och övriga samt integritetsnära ger oftast en verklighetsfrånvärd och felaktig bild av hur det verkliga behovet av assistans ser ut, i bedömningar om personlig assistans.

Dagens rättspraxis är alldeles för snäv, då till exempel inte ens rakning, sminkning, applicering av deodorant och parfym samt av- och påklädning av skor och ytterkläder räknas som grundläggande behov. Detta till följd av de beslut som fattats av landets förvaltningsrättsliga domstolar under de senaste tio åren.

Som tidigare nämnts pågår också en åldersdiskriminering i frågan om vilka som kvalificerar sig för att få personlig assistans, då till exempel personer äldre än 65 år idag inte kan söka insatsen.

När det kommer till vilket av de tre alternativen angående en nedre tidsgräns som kvalifikation för att få rätt till assistans har vi svårt att ta ställning till vilket alternativ som är bättre än det andra. Att ha en tidsgräns kan ge en tydlighet å ena sidan. Å andra sidan lever det inte alls upp

till rättigheterna enligt funktionsrättskonventionen. Vi vill dock inte ställa oss bakom alternativ 3, om en gräns på sju timmar, eftersom detta stämmer sämst överens med funktionsrättskonventionen.

Vi ser med oro på det som utredningen uppmärksammar: att nuvarande domstolspraxis och den praxis som idag finns inom kommunernas och Försäkringskassans bedömningar är den som kan komma att gälla. Dagens praxis lever inte upp till funktionsrättskonventionens ambitioner. Därför håller vi med om att kvalifikationerna bör ses över ytterligare. En sådan översyn bör även väga in möjligheten att som individ få utkräva tjänstemannaansvar, då vi även sett hur många handläggare skapar sina egna regler.

Översynen eller utredningen av kvalifikation för personlig assistans får dock inte påverka lagstiftning så att bedömningar blir ännu snävare, utan ska ha i huvudsyfte att stärka rättigheterna och efterleva Sveriges ratificering av funktionsrättskonventionen. Angående detta instämmer vi i Ola Linders särskilda yttrande.

Vi anser att den avgörande kvalifikationen borde vara att individen som ansöker om assistans med hjälp av insatsen får sina rättigheter enligt konventionen tillgodosedda, har fullt självbestämmande och möjlighet till fri rörlighet i samhället.

7 Förbättrade möjligheter att säkra god kvalitet i personlig assistans

7.5 Utredningens förslag för att få till förbättrade möjligheter för uppföljning och insyn

7.5.2 Ett förtydligande av god kvalitet i personlig assistans

Förbundet Unga Rörelsehindrade tillstyrker förslaget och anser det positivt att utredningen vill stärka assistansberättigades rätt till självbestämmande genom att säkra god kvalitet. Vi anser samtidigt att det är viktigt att myndighetens handläggare och de som fattar beslut om assistans själva måste få en obligatorisk utbildning i mänskliga rättigheter och varför personlig assistans kan vara en nyckel till självbestämmande. Det är viktigt för att berörda parter på myndigheter ska förstå vad som är god kvalitet. Vi har länge sett hur detta har brustit då Försäkringskassan och kommuner i flera fall fattat beslut som försämrar kvaliteten både på assistansen men också när det kommer till levnadsvillkor.

Det måste också vara obligatoriskt för myndighetens handläggare att informera den assistansberättigade om dennes rättigheter så att hen kan nyttja dessa fullt ut och leva med fullt självbestämmande.

8 Överföring av ansvar och beslut från kommunerna till staten

8.2 *Så kan de kommunala besluten föras över till Försäkringskassan*

och

8.2.1 Lagstiftningen ska träda i kraft den 1 januari 2026

och

8.2.3 De kommunala besluten ska föras över löpande

och

8.2.4 En realistisk planering är en förutsättning för en lyckad överföring av beslut

och

8.2.5 Kommunerna ska anmäla beslut om personlig assistans för överföring

Vi tillstyrker förslagen och ser positivt på utredningens ståndpunkt att de som har personlig assistans idag inte ska genomgå en ny bedömning. Besluten ska istället föras över till Försäkringskassan. Det finns dock en oro för att kommuner under perioden 2023–2026, innan överföringen görs, ska fatta ytterligare beslut som drar in individers rätt till personlig assistans. Detta kan gälla nya beslut men kanske främst kommunernas regelbundna omprövningar.

Denna oro är i sig inte märklig med tanke på hur många personer som har eller hade rätt till assistans har fått sina liv ruinerade när assistansen dragits in. Det är viktigt att beakta och försöka förstå den oro som finns angående övergångstiden från ett delat till ett statligt huvudmannaskap.

I de fall där personer som bor i gruppbostad har fått rätt till assistans anser vi att beslutsfattare måste se till att dessa personer får sina behov tillgodosedda, möjlighet att nyttja sina rättigheter och får leva med goda levnadsvillkor och självbestämmande. Ingen individ ska riskera att hamna i kläm när besluten överförs.

8.3 Försäkringskassans beslut i överförda ärenden

8.3.1 Försäkringskassan ska besluta om assistansersättning

och

8.3.2 Försäkringskassans prövning skiljer sig åt från ordinarie förfarande

Vi tillstyrker förslagen och ser positivt på utredningens ståndpunkt. Det är dock viktigt att överföringen inte leder till någon försämring i något assistansbeslut. Överföringen ska inte vara till den enskildes nackdel.

8.3.7 Hänsyn bör tas till avdrag för föräldraansvar

Vi vill återigen påpeka att nuvarande praxis inte är tillräcklig när det kommer till föräldraansvaret och behovet av personlig assistans. Denna bestämmelse samt schablonavdraget bör ses över. Föräldrar får idag ta en mycket stor roll som assistenter till barn med assistansbehov eftersom assistansen som beviljas av Försäkringskassan eller kommunen inte räcker till. Detta till följd av den snävare tolkning som utvecklats över tid när det kommer till föräldraansvaret.

8.3.8 Skriftlig ansökan är inget krav

Förbundet välkomnar förslaget, då många som ansöker om personlig assistans kan ha stora svårigheter att uttrycka sig i text. Att kunna lämna sin ansökan och redogöra för sina önskemål på det sätt som den enskilde finner enklast kommer förhoppningsvis leda till att fler vågar och orkar ansöka samtidigt som utredarna får bättre förståelse för de sökandes behov och därmed kan göra mer träffsäkra bedömningar.

Det behöver dock säkerställas att allt dokumenteras korrekt, så att uppgifter kan kontrolleras och justeras i efterhand. Detta är naturligtvis av stor vikt även vid eventuella överklaganden.

8.6 ***Kommunernas handläggning efter ikraftträdandet***

och

8.6.1 Kommunerna ska handlägga färdigt pågående ansökningar

Förbundet Unga Rörelsehindrade vill lyfta fram vikten av tydlighet kring hur överföringen ska gå till vid pågående ärenden hos kommunen. Vi ser en risk i att det blir otydligt hur man överklagar ett beslut som man är missnöjd med och vi vet att Förvaltningsrättens handläggningstid för överklagan kan vara upp till ett år. Det finns en risk att man som individ hamnar mellan stolarna hos kommunen, Försäkringskassan och Förvaltningsrätten eller någon av de andra instanserna om man befinner sig i en pågående överklagningsprocess. Det bör därför vara tydligt för samtliga parter om vad som gäller i varje enskilt fall.

9 **Förslagets kostnader och konsekvenser**

9.11 ***Konsekvenser för personer med funktionsnedsättning***

Förbundet Unga Rörelsehindrade ser positivt på att utredningen tydligt lyfter fram de problem som kan tänkas uppstå för berörda assistansanvändare i samband med överföringen från kommunal till statlig assistans. Att ett antal assistansanvändare kan bli av med sin insats i samband med övergången är mycket bekymmersamt och för att minimera risken för så pass

kännbara konsekvenser behöver regeringen och de inblandade myndigheterna se till att övergången blir smidig.

Regeringen och berörda myndigheter måste säkerställa att så få som möjligt hamnar mellan stolarna eller plötsligt står helt utan stödinsatser. Därför är det av stor vikt att kommande rapporter från Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) på allvar tas i beaktande vid uppföljningen av det nya, samlade huvudmannskapet, liksom att samarbetet mellan Försäkringskassan och kommunerna är gott och skapar trygghet för de personer som bedöms vara i behov av kommunala insatser som komplement till eller istället för personlig assistans.

På det stora hela delar vi dock utredningens åsikt att det statliga huvudmannskapet kommer innebära större tydlighet, förutsägbarhet och enhetlighet för assistansanvändare i hela landet, vilket överväger riskerna.

9.12 Konsekvenser för barn och unga

Efter många år av oroväckande vittnesmål om konsekvenserna i fall där barn och unga fått för lite eller helt blivit nekade assistans är det till stor del betryggande att läsa utredningens analys och förslag. Barn och unga har också påverkats av domstolsbesluten eftersom personlig assistans i många fall har nekats med hänvisning till föräldraansvar. Detta bidrar till att barn och unga inte kan ha ett socialt liv med sina vänner, blir isolerade och uteslutna från samhällsgemenskapen och inte kan ha fritidsaktiviteter. Föräldrar till dessa barn kan inte ha ett arbete eller leva sina liv som de vill, syskon drabbas och kommer i kläm.

Precis som utredningen påpekar är det av stor vikt att kommunerna fortsätter att ha ett övergripande ansvar eftersom de ofta kommer att vara huvudmän för andra insatser och verksamheter för yngre.

Även rätt till assistans med andning och sondmatning har blivit snävare, vilket får allvarliga konsekvenser för de individer och familjer som drabbas. Vi vill att samtliga beslut beaktar och följer funktionsrättskonventionen och barnkonventionen. Vi ser att konventionerna inte följs fullt ut idag, trots att barnkonventionen blivit svensk lag. Detta är något som måste ses över och hela tiden stärkas för att garantera rättigheter. Barn och unga som lever med funktionsnedsättning ska ha möjlighet att leva som andra barn och unga utan funktionsnedsättning.

Vi välkomnar utredningens förslag eftersom det även blir enklare för familjer att till exempel flytta till en ny ort utan att behöva genomgå en ny utredning om personlig assistans för barnet som har assistansbehov. Det blir också enklare samordning för skilda föräldrar som bor i olika kommuner och har barn med behov av personlig assistans.

Vi tror att förslaget om ett statligt huvudmannaskap kan minimera många orosmoment för barn, unga och familjer.

Slutkommentar

Slutligen: vi vet att politiker, i synnerhet ministrar, gillar att säga att ”de som har rätt till assistans ska få det”. Förbundet Unga Rörelsehindrade anser att de som har behov av personlig assistans ska få det utifrån sin rätt till självbestämmande och rätt att fullt ut åtnjuta sina mänskliga rättigheter enligt de konventioner som Sverige har skrivit under på att följa.

Vi välkomnar förslaget om ett statligt huvudmannaskap då vi ser att det kommer att stärka rättigheter för barn, unga, vuxna och äldre som lever med funktionsnedsättning men vi ser också att det finns risker för otydlighet i övergången och när det kommer till kvalifikationer för att bli berättigad personlig assistans. Dessa behöver tas på största allvar för att minimeras.

Förbundet Unga Rörelsehindrade överlämnar härmed sitt remissvar till Enheten för socialtjänst och funktionshindersfrågor vid Socialdepartementet.

I övrigt ställer vi oss bakom remissvar från följande remissinstanser:

- Funktionsrätt Sverige
- FQ, Forum – kvinnor och funktionshinder
- Independent Living Institute (ILI)
- Neuroförbundet
- Stiftarna av Independent Living (STIL).